264.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

PROGNOSI HIPPOCRATIS,

QUOD

FEBRIS SOLVAT APOPLEXIAM

QVAM

ADNUENTE NUMINE DIVINO

ATQVE AVCTORITATE

GRATIOSÆ FACVLTATIS MEDICÆ,

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

DN. D. JOANNE JVNCKERO

PROFESSORE MED. PVBL. ORDINARIO,

PATRONO ET PRÆCEPTORE SVO OMNI PIETATIS CVLTV VENERANDO,

PRO GRADV DOCTORIS

HORIS LOCOQVE CONSVETIS

Ad d. April. Anno MDCCXXXIV.

PVBLICÆ ET PLACIDÆ ERVDITORVM VENTILATIONI SVBIICIET

RESPONDENS

DANIEL CHRISTIANVS LANGHAMMER,

FESTENBERGA - SILESIVS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ,

Typis IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

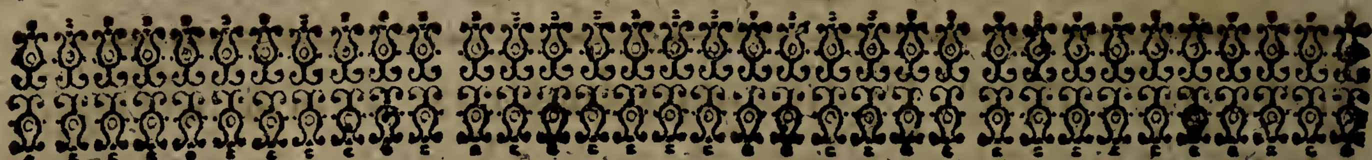
PROOEMIVM.

Rauem & aphoriſticam ſcribendi rationem, quam libris ſuis conſtanter ſeruauit *Hippocrates*, eruditorum multi ita admirantur, vt arti noſtræ magnum ſplendorem acceſſurum putent, ſi hæc diuina, vt celebrant, ſcripta pro fidei quaſi articulis haberentur, & ad eorum normam omnes, qui faciunt medicinam, curationes ſuas inſtituerent. Cum vero idem ſuccincte ſcribendi genus obſcuritatem fere inexplicabilem inuoluere ac nobiliſſima proinde ingenia a corporis Hippocratici lectione deterrere ſoleat: tum ampliſſimum laudis campum illi intraſſe iudicantur, qui vel in *toto Hippocrate* interpretando vel in quibusdam illius

libris explicandis multum temporis & laboris impenderunt. Sicut enim hos fontes putant limpidiſſimos & ægris ſaluberrimos eſſe: ita principis huius dogmata ex ignorantiæ tenebris eum in finem reuocare ſtudent, vt ægrorum ſalus tanto liberius & liberalius ex iis hauriri poſſit. Verum enim vero licet animum illis debeamus gratiſſimum, qui ingenii ſui aciem ad hoc ſtudium adplicarunt: vſus tamen, qui exinde redundat therapeuticus, longe inferior eſt inſigni illo labore, quem in confuſo hoc opere diſponendo & explicando conſumſerunt. Æuo enim Hippocratico rei medicæ caligines tantæ fuerunt, vt, quid quid conciliando & explicando agamus, venerandum tamen hunc ſenem a pluribus erroribus liberare non poſſimus. Cumque noſtra ætate medicina faciem longe clariorem præbeat, & tam iucundæ lucis ſit, vt antiquorum obſcuritates & ænigmata operoſius explicare non indigeamus: tum etiam Herculeus ille labor, quem in exponendo *Hippocrate* inſumſerunt, hodie quidem vileſcit; ſaltem in magiſtri huius verba nemo facile iurabit. Interea tamen moris eſt & conſuetndinis, vt, in caſibus præcipue dubiis vel non adeo liquidis, ad principis huius iudicium confugiamus, &, quantum

tum possumus, positiones nostras illius auctoritate ac elogio confirmemus. Vnde vitio nobis versurum speramus neminem, si ad thema nostrum, de quo dubie & raro auctores exponunt, quodam modo illustrandum *Hippocratem* quoque consulamus. Quemadmodum enim hoc dissertationis argumentum, *quod scilicet febres secundariæ bono non numquam omine apoplexiæ & paralysi superueniant*, non est curiosæ speculationis, sed practicæ omnino vtilitatis: sic hac in re *Hippocratis* sententiam audire & prognosin illius conferre licebit. Dicit autem *coacis prænotionibus sentent.* 479. *In apoplecticis si febris accedat, solutio contingit.* Quod adsertum a quibusdam adeo impugnatum est, vt *Duretus* dicere non dubitet, *hanc prognosin non esse Hippocraticæ veritatis.* Quare operæ pretium putamus, in hanc rem curatius inquirere, &, quid therapeutici vsus adferat, hac dissertatione demonstrare. Faxit Deus, vt hunc scopum feliciter attingamus!

SECTIO I.
DE
APOPLEXIÆ ET PARALYSEOS EXPOSITIONE.

§. I.

Dissertationis noſtræ argumentum natura quaſi ſua tres facit ſectiones. Cum enim animus noſter ſit demonſtrare, quem in morbis apoplecticis & paralyticis vſum febris ſecundaria adferre poſſit: tum neceſſe eſt, vt primum de *morbo curando*, nempe de *apoplexia* & *paralyſi* exponamus, deinde de *remedio*, ſcilicet de *febre ſecundaria* dicamus, denique cautiones quasdam practicas ſubiungamus.

§. II.

Igitur quod ad primum membrum, nempe *morbum curandum* attinet, vocatur ille *apoplexia*, cum qua merito coniungimus *paralyſin* & *hemiplexiam*, quia ſub eodem morborum genere comprehenduntur. Non fert autem inſtituti noſtri ratio, hoſce morbos complete hic pertractare, ſed ſufficient ea, quæ ad ſcopum noſtrum primario conducunt. Vbi ante omnia notare conuenit, quod *formalis* horum morborum ratio *defectum motuum vitalium* inuoluat, & motus tam *tonicus* quam *progreſſiuus*, differente tamen gradu, negligatur.

§. III.

§. III.

Ea autem intercedit differentia, vt in *apoplexia* quidem motuum defectus ſit *vniuerſalis*, in *paralyſi* vero & *hemiplexia* tantum *particularis*. Et licet paralytici quidam reperiantur, quibus omnes corporis partes ita ſolutæ & relaxatæ ſunt, vt non niſi titubando & temulenti inſtar vacillando ambulare poſſint: leuior tamen hæc & vniuerſalis quaſi paralytica conſtitutio non accedit ad gradum apoplexiæ. Vnde *apoplexia* recte deſcribitur, quod ſit præceps abolitio ſenſus ac motus per vniuerſum corpus, vbi ægrotantes minimo temporis momento vertiginoſi redduntur, ac in terram prolapſi ſine motu & ſenſu iacent. *Paralyſis* inuoluit quidem etiam repentinam toni vitalis remiſſionem, ſed in aliqua tantum *parte*, in qua ſenſus & motus pro differente gradu auferuntur. Eiusdem indolis eſt quoque *hemiplexia*, quæ latus ſiue dextrum ſiue ſiniſtrum occupat.

§. IV.

Quælibet harum ſpecierum ſuos habet *gradus*, perſonarum & cauſarum differentiæ innitentes. Sic apoplexia datur *leuior*, vbi pulſus cordis paullulum adhuc ſentitur & facultas quædam mouendi relicta eſt, in *grauiore* autem illius *gradu* omnis motus & ſenſus ceſſat. Eadem ratione *paralyſis* & *hemiplexia* modo *leniore*, modo grauiore gradu occurrunt. Interea hæc graduum differentia ita non eſt accipienda & interpretanda, ac ſi mutuus a ſpecie mitiore ad grauiorem valeret ſucceſſus. Frequentior enim eſt tranſitus apoplexiæ in paralyſin, quam quidem paralyſeos in apoplexiam.

§. V.

§. V.

Sicut autem *formalem* horum morborum rationem *motuum vitalium defectum* esse diximus: ita de hac re adhuc monendum est, quod eiusmodi defectus praecipue in *tono* accusandus sit. Quod enim ad pulsum attinet, ille non tantum in paralysi & hemiplexia sed etiam in leuiore apoplexia quodam modo manet. Interim tonus cum pulsu adeo conspirat, vt vnius defectus alteri facile praeiudicium adferat. Vnde pulsus seu circulatio sanguinis omnino in tonicis defectibus tam paralyticis quam apoplecticis detrimentum patitur, immo in grauiore casu prorsus cessat.

§. VI.

A Causa *formali* progredimur ad causam *materialem*, in qua dextre diiudicanda discretione omnino & circumspectione multum indigemus. Cum enim per vulgus notissimum sit, morbos illos, qui motuum defectibus innituntur, longe rariores esse illis, in quibus eorum exacerbatio obseruatur: tum communes & vulgatae materiarum causae non sufficiunt ad mala adeo grauia & rariora producenda & explicanda.

§. VII.

Statuunt practici passim causas *antecedentes* quam plurimas dari, quae postea causam proximam & *immediatam* inferant, ac non solum influxum spirituum animalium per principium spinalis medullae impediant, sed & massae sanguineae viam versus cerebrum denegent. Hinc in medium proferunt causas partim veras partim fictas, quae singulae quidem nominandae, sed lectoris diiudicationi relinquendae sunt. Huc pertinent humorum

rum viſciditates & glutinoſitates, poros cerebri ac neruorum obſtruentes, quæ tandem principium ſpinalis medullæ comprimant, & varias remoras inferant. *Vid. WUCHERERI diſſ. de apoplexia* §. 6.

§. VIII.

Præcipue autem ſanguinis in venis ac arteriis ſtagnationem, coagulationem, extrauaſationem hic nominant variisque caſibus id confirmant. Notiſſimum enim eſt, quod ſanguinis vel ſeri circa plexum choroideum extrauaſatio pro cauſſa *continente* & *proxima* in apoplexia accuſetur. Neque negari poſſunt exempla, quæ teſtantur apoplexiam aliquando ſecutam fuiſſe vrinæ retentionem, podagram translatam, hæmorrhoides impeditas, ſcabiem retropulſam, hæmorrhagiam narium non ſuccedentem, aut penitus ſuppreſſam; Quemadmodum menſium retentio & ſuppreſſio in ſexu ſequiori, & difficilis dentitio in infantibus veram inducere non numquam poſſunt apoplexiam.

§. IX.

Præter has recenſitas antecedentes materiales cauſſas etiam aliæ grauiſſimo huic malo anſam præbere poſſunt, & quamuis in ſe ſpectatæ inſufficientes videantur: tamen experientia teſte ad illud diſponunt. Sic *diſpoſitionem hæreditariam* & certis familiis quaſi propriam in primis obſeruare decet, cui ſubiungendæ ſunt aliæ cauſſæ *morales*, v. g. ſubito exorta iracundia & animi excandeſcentia; terror ingens; grauis triſtitia vel e iactura amicorum vel bonorum fortunæ, & inde ſecuta pauperie ortum trahens. Porro cauſſæ *materiales procatarcticæ* ſunt frequens ebrietas; abuſus veneris; nimia

fanguinis profufio; abfceffus cerebri; depletiones fanguinis confuetæ neglectæ; fudores cohibiti; capitis contufiones; vlcera inueterata vel fponte vel arte confolidata; grauiores vulnerationes; alapæ fortiter inflictæ; multæ vigiliæ; vapores narcotici; abufus nicotianæ; aliæque plures, quæ abufu rerum non naturalium nituntur, a quarum tamen vberiore enumeratione confulto iam abftinemus.

§. X.

Quamuis autem enumeratas cauffas materiales partim, partim morales vltra concedamus: inpetrare tamen a nobis non poffumus, vt iisdem *folis* tam fonticum effectum, veluti apoplexia eft, tribuamus. In multorum enim corporibus hæ vel illæ cauffæ materiales funt frequentes, apoplexia autem, paralyfis & hemiplexia per quam raro occurrunt. Vnde ex hifce materialibus rebus, quafcumque nominare velimus, nulla earum per fe graue hoc malum prouocare valet, fed altior fane cauffa ante omnia in cenfum hic venire debet. Videlicet talis cauffa, quæ in ftatu quidem ordinato ordinatos motus, in ftatu autem morbofo motus pro materiæ conditione plerumque augere, non numquam vero abiicere obferuatur. Cumque eiusmodi principium fapiens & motus ad rationalem finem dirigens in corpore noftro aliud non detur, nifi anima rationalis: tum illam pro *cauffa efficiente* declarare nulli dubitamus. Nam periculofam conftitutionem in corpore vere coortam dum illa perfpicit, aut falfo ita iudicatam fibi præfigurat, fimulque vel verum periculum auerfatur, vel ad fictum trepidat, motus & actus vitales

les ſuſpendit, & verius deſperabunda tergiuerſatione, inops quaſi conſilii auxiliique, plane omittit. Numquam ergo cauſſa materialis ſola apoplexiam & paralyſin induceret, niſi a cauſſa efficiente motus omitterentur, & ſic ſenſus exercitium aboleretur.

§. XI.

Sicut autem ex hiſce conſiderationibus illuceſcit, quantum cauſſis materialibus tribuendum ſit: ita diſtincte magis nunc erit declarandum, quonam modo occaſionem ad veram apoplexiam certis ſub circumſtantiis ſubinde porrigere valeant. Dum enim quædam harum cauſſarum vrget, tum ordinarie ob imminentis vel veri vel ficti periculi præpoſteram æſtimationem, aut organorum præternaturalem conſtitutionem & humorum dyſcraſiam ſecretiones languide, inpedite & nuſquam ſufficienter ſuccedunt, vnde neceſſariarum quoque excretionum decens progreſſus & exitus ſufflaminatur & pæne ceſſat. Quo facto principium agens ex peruerſa æſtimatione & deſperabunda magis trepidatione vitales motus negligenter proſequitur, immo nec, vti decet, adgreditur. Vnde humorum lentus progreſſus, partium atonia, ſanguinis ſtagnatio, veræ corruptelæ & machinæ præceps corruptio. Quæ omnia dum principium agens perſpicit, conſternatur, trepidat, & vrgentem corruptionem auerſans motus plane omittit.

§. XII.

In adcumulandis ſignis & prognoſibus prolixi eſſe non poſſumus, quoniam ſyſtematicam apoplexiæ & paralyſeos tractationem breuiori hoc ſcripto tradere non eſt animus. Suffecerit nobis in præſenti oſtendere

quod secundum *Hippocratis* effatum febris, in vno alteroue subiecto apoplexiæ superueniens, omnino salutaris sit.

SECTIO II.
DE
REMEDIO APOPLEXIÆ, SEV FEBRIS INDOLE.

§. I.

VT practicam hanc ab *Hippocrate* prolatam veritatem perspicue intelligamus, paucis inculcandum erit, quod febris sit principii vitalis conamen, quo motibus se & excretoriis, auctioribus quidem, sed in salutarem finem institutis, corpus a variis noxis materialibus liberare intendit.

§. II.

Et olim visum est, & nunc quibusdam videtur adsertum paradoxum, quod febris apoplexiam soluere atqueoque morbus morbum curare debeat aut possit. Nec mirum. Quibus enim febris grauis morbus audit, qui ex se suaque natura actiones lædat & nulla agentis intentione nulloque instinctu cieatur, ancipitique euentu administretur, illi non possunt non cum *Dureto* aliisque consentientibus de huius theseos veritate serio dubitare.

§. III.

Sed res plana erit & extra omne dubium posita, si modo in hoc casu data illud non negemus opera, quod alibi lubenter concedere haud veremur. In statu enim natu-

naturali quantum vitales motus valeant, & quam salutares sint omnibus, physiologiæ canones inculcant. Motibus enim corporis absoluitur nutritio: motuum ministerio purum ab inpuro secernitur, & quod inutile ac molestum est expurgatur & eliminatur; immo quod omnes largiuntur, iis rite succedentibus, corporis sanitas obtinetur & conseruatur.

§. IV.

Cum ergo motus in statu naturali omnes medici & iure quidem suspiciant, in statu præternaturali non minoris erunt æstimandi. Conuincit eos, qui hac de re ambigunt, ipsa quotidiana experientia. Motus enim febriles, qui sub quotidianæ, tertianæ aut quartanæ typo se exserunt, præmature turbare, per adstringentia supprimere, aut opio aliisque narcoticorum armis oppugnare, quilibet cordatus medicus sibi ducet religioni: quare? quia vtiles, quia salutares esse nouit, nec sine ingenti sanitatis detrimento supprimi eos posse iudicat. In acutis, vbi exanthemata retenta aut subito retrocedentia summum periculum minantur, ibi motus, quos omnis schola medica admodum veneratur, optamus, efflagitamus. In paralysi desiderantur motus; in hemiplexia maxime in votis habemus motus; & apoplexia motus & sensus exercitio restituto profligari potest.

§. V.

Quod si iam principium vitale ad se rediens post apoplexiam febrim excitet, ordinarios motus, quantum satis est auget, quosque intermisit & ferme omisit, strenue iterum resuscitet & prosequatur, quis eos necessarios ac salutares negauerit?

 §. VI.

§. VI.

Quibus monitis facile perſpiciemus, qua tandem ratione febris appoplexiæ ſuperueniens ſubinde graue hoc malum tolere poſſit. E §. V. Sect. I. notum eſt, τo formale illorum morborum, quod paralyſeos, hemiplexiæ ac apoplexiæ nomine practici exprimunt, in motuum vitalium defectu conſiſtere; cuius defectus peſſimos effectus illico obſeruare licet, materiam nempe, ob motus aliquamdiu omiſſos, ſtagnantem, & maſſam humorum, quia ſecretiones interruptæ aut neglectæ ſunt, grauantem; inquinantem. Si vero febris accedit, hoc eſt, ſi bono omine & optima naturæ intentione motus vitales ex peruerſa æſtimatione (§. X. Sect. I.) omiſſi vegete reaſſumuntur, tum interdum materiæ ſtagnantes reſoluuntur, & quod ſuperfluum impurum, noxium eſt, eliminatur, ac proinde imminens machinæ interitus auertitur. Vt adeo tali in caſu natura re vera *februa* ſeu act ☧ expurgatorios celebrare, dici poſſit.

§. VII.

Qui vero fiat, vt febris raro apoplexia ſuperueniat, imo ſi etiam acceſſerit, eam non ſemper ſoluat & e mortis periculo liberet, ex ſupra dictis cognoſcitur. Rarius apoplexiæ ſuperuenire febrem experientia docet; neque rationem, cur hoc ita accidat, inuenire, adeo erit difficile. Pleroſque enim breui admodum temporis interuallo terribile hoc malum interimit, ita vt alii ſubito nimis, alii intra paucas horas aut intra etiam biduum animam exſpirent; pauciſſimi vero liberentur, vel ſi factum id videatur, ſine paralyſeos aut hemiplexiæ re-

reliquiis, nouos appoplexiæ insultus minantibus, diu haud superuirunt.

§. VIII.

Quod iam ad priores attinet, in illis, quia sensuum & motuum abolitio pertinaciter durat, & totalem desertionem & motuum conseruatoriorum cessationem inuoluit, nulla plane spes superest, fore, vt agens, id quod ex summa consternatione & trepidatione omisit, iterum alacriter adsumat, & salutares febris motus excitet.

§. IX.

In aliis autem, quos post apoplexiam paralysis aut hemiplexia adfligit, non minus imminet periculum. Licet enim paralysis & hemiplexia particularem magis motus ac sensus abolitionem inferant & mala ipsa apoplexia quodam modo leuiora sint: tamen periculum in eo est, quod agens principium in ciendis motibus vitalibus, & quidem in omnibus partibus æqualiter, debito suo officio satisfacere detrectet: vnde semper metus vrget, naturam ex inprouiso iterum, leuissima quaque occasione arrepta, ab omnibus motibus prorsus cessaturam; quod etiam fieri assolet.

§. X.

Quod autem febris, etiamsi accesserit apoplexiæ, eandem non semper ex voto rollat, suis nititur caussis. Dum enim ob caussam aliquam materialem motus aliquamdiu maximam partem, vel tantum in vna alteraue corporis regione a natura, de felici euentu dubitante, omittuntur, partes illico flaccescunt, humores sublato tonico renisu, irrumpunt, stagnant, spissescuut & extra motum positi veras corruptelas subeunt. In his attenuandis

nuandis & resoluendis multum operis a natura requiritur, malum quippe non nisi assiduis & constantibus motuum progressibus corrigi auertique potest.

§. XI.

Hunc vero finem, si natura per febrem non semper obtinet, indicium est, quod vis motunm, in salutarem quidem finem malo oppositorum, ipso malo fuerit inferior, neque illud, prout natura intendebat, ob magnitudinem superare valuerit. Quibus probe intellectis palam est, ægrotos tunc non perire febris culpa, aut ex febre, sed in, cum & sub febre, ad mortem eos comitante. *Conf. STAHLIVS de febre per se nunquam lethifera* §. *3. seq.*

§. XII.

Vbi vero in oborta apoplexia caussa non tam *materialis*, quam *moralis* magis adcusanda venit. & febris superueniens nihilominus eam non soluit, ibi neutiquam materia, sed sola auersionis & desperabundi metus pertinacia, motuum omissionem post se trahens, funesti euentus caussa est.

§. XIII.

Ceterum disquirunt practici, vnde nam febris apoplexiæ accedens veniat? Hi quidem e cerebro; illi e visceribus, alii vero e corde illam arcessere non dubitant. *Vid. JOVBERTI Decad. II. paradox. IV. de sede febrium.* Sed non opus est, vt hanc vel illam corporis regionem tamquam febris officinam aut latibulum nobis concipiamus. Qui enim norunt, quod motus in corpore omnes motorem quemdam rationalem, ceu caussam efficientem, pro fundamento habeant, vel nobis tacentibus

agno-

agnoſcent, quod febris §. XII. deſcripta minime inſtar corporis cuiusdam materialis in hoc vel illo machinæ noſtræ angulo latitet, ſed quod motuum vitalium, aliquamdiu deſideratorum, ex ſingulari agentis deliberatione noua ſit reaſſumtio & poſtliminio facta continuatio, qua natura ſe ſe recolligens & ad vlteriorem corporis ſui conſeruationem excitans, imminens vitæ periculum declinare, & quantum fieri poterit, damnum iam iam perpeſſum reſarcire contendit.

§. XIV.

Denique quæri adhuc poſſet, cuius indolis eſſe debeat febris, quæ apoplexiam ſoluere ſoleat. Quam quidem quæſtionem facili negotio expedire licebit, ſi indolem apoplexiæ, aut, ſi mauis, eius gradus conſiderauerimus. Mitior enim apoplexiæ gradus ſolui poteſt intermittente; grauior contra impetus, quo magis motuum vitalium exercitium interturbavit & ſufflaminavit, eo vegetiorem motuum reaſſumtionem ſerio & conſtanter proſequendam ſibi poſtulat. Et hoc præſtare ſolet natura motibus febrilibus auctioribus & acutæ indolis; quibus id, quod motuum omiſſione temeratum eſt, viciſſim emendare ſatagit.

§. XV.

Igitur & *intermittens* & *acuta* prodeſſe poſſunt. *Lenta* vero, quia motibus lentis agit, & læſionem inſuper circa viſcus aliquod hærentem pro cauſſa agnoſcit, in deſiderata apoplexiæ ſolutione per quam raro ſpem implet eique ſatis facit, quod etiam *Hippocrates* animaduertit, qui diſerte ſcribit: quod apoplexia repente corri-

piens periculum minetur, si febris, solutionem alias promittens, *diutius trahat*, vel typum lentæ obseruet. *Conf. Coac. prænot. tit. 480.*

SECTIO III.

DE MEDICI OFFICIO CAVTE HIC PRÆSTANDO.

§. I.

ARgumenti prægressis sectionibus traditi breuis quidem sed cum cura suscepta pertractatio *a priori* abunde commonstat, quod motus febrilis immo vera & iustum typum seruans febris, siue intermittens illa fuerit, siue ex acutarum familia deriuata, si apoplexiæ superuenerit, graue hoc malum prospero euentu soluere omnino *possit*: quemadmodum *a posteriori* suffragante experientia nec non *Hippocratis* & recentiorum obseruatione confirmatum est, quod etiam soluere subinde ex voto *soleat*.

§. II.

Interim æquo iudicio, quæ hac de re dicta sunt, ab aliis accepta & intellecta volumus. Minime enim nos fugit, quod non omnis febris apoplexiæ & paralysi accedens, alterutram horum malorum funditus semper tollat. Aliud sæpe intendit natura; & longe aliud interdum obtinet. Si enim in aliis febribus acutis, vbi

vbi motus nondum defecerunt, exoptatus finis ille, quem agens principium in ſuperanda & eliminenda materia ſibi propoſuit, non ſemper obtinetur, quid mirum? ſi motus ſemel abiecti & cum aliqua tergiuerſatione & titubante quaſi conſilio adminiſtrati idem non præſtent, quod neceſſitas in eiicienda materia alias ſibi poſtulat.

§. III.

Recenſione hanc ob rem dignus eſt caſus recens de viro quinquaginta, & quod excurrit, annos nato; is paralytica adflictione correptus, maius metuebat periculum. Sed paulo poſt auſpicato ſuperuenit febris, quæ quouis die duos paroxyſmos format, ſub quorum inuaſione, primo horripilatio ægrotum occupat, quam deinde æſtus & ſudor excipit cum euphoria, ita, vt ſubiectum patiens melius ſe habeat & adfectorum membrorum vſu in dies pleniori gaudeat.

§. IV.

Scenam hanc motuum, quam febris in dicto viro aperuit, natura in quintam vſque hebdomadem iam protraxit; quod obſeruatu valde dignum eſt. Nam quamuis quotidianæ duplicis ſchema ſeruet: tamen quia in alterum iam menſem durat, lentam ferme æmulari videtur.

§. V.

Eius modi phænomena & motuum viciſſitudines, vbi poſt notabilem eorum defectum iidem vegete iterum reaſſumuntur, ſæpius obſeruare licet: idque non tantum in malis vere paralyticis, hemiplecticis & leuio-

ribus apoplecticis, ſed etiam in paralytodeis, ſpuriis & præcipue purpuratis, in quibus ſub motibus febrilibus, poſt plures hebdomades purpura tandem rubra erumpere & adflictiones enumeratas ſuperare & autocratice eas curare obſeruatur.

§. VI.

Hic in ampliſſimum quidem differendi & practicas cautelas ſubminiſtrandi deducimur campum. Verum ſcripti academici arctiores limites vberiorem tractationem non concedunt, ſed breuiores nos eſſe iubent. Interea tamen clariſſime elucefcit, admodum eſſe non modo vtile ſed & neceſſarium, vt practicus rationalis quiuis, cui ſalus proximi cordi eſt, motus tam excedentes, quam deficientes prudenter ac circumſpecte æſtimet, neque ſalutarem naturæ intentionem in periculoſis moliminibus reputet.

§. VII.

Inculcari hæc res eo magis meretur, quo ſæpius toto, quod aiunt, die contra bonum naturæ propoſitum a pluribus practicis contra nitentibus peccari animaduertimus; & quidem ex ſola incuria, aut verius ignorantia, qua veram motuum auctiorum indolem & principii agentis ſub eorum adminiſtratione intentionem præteruident, & in generis humani perniciem ad artis leges ſecure delinquunt.

§. VIII.

Ante omnia in hoc motuum negotio probe tenendum & iterato imprimendum eſt, quod materia num-

quam

quam motus excitet, nec excitare vllo modo possit, vtpote, qui ab altiori principio, nempe vitali seu anima omnium in corpore motuum præside & auctore originem vnice ducunt.

§. IX.

Hoc itaque principium motus suscipit, languentes excitat, & excitatos pro necessitatis aliarumque circumstantiarum ratione auget & intendit, *propter* materiam corpori & sanitati noxiam, quam his motuum armis potenter subigere & prorsus eliminare adlaborat. Et quo contumacior hostis materialis deprehenditur, eo operosius & intentius motibus suis contra eundem plerumque natura dimicat. Si vero natura sub tantis conatibus fine suo non potiatur, sed spe frustrata aliquamdiu in cassum laboret, desperabunda motus iam abiicit, iam reassumit; vt adeo in statu extraordinario & morboso duo motuum extrema ab vno eodemque deriuanda sint principio.

§. X.

Si iam praxin sæculorum, quæ præterlapsa sunt, & quæ nostro æuo passim adhuc obtinet, attentius consideremus, magnos abusus & graues aberrationes, in ægrorum detrimentum & vltimum exitium, sæpius commissas obseruare licebit. Multi enim artifices quia motus, in statu præternaturali obtingentes, & corporis repurgationem finaliter respicientes, atque huius caussa a natura excitatos, plerumque dolorum incommodis stipatos animo aduerterunt, & ægri insuper querelis se flecti passi sunt, in id præpostere incubuerunt, vt mo-

tus tales, aliquantum molestos, licet vtiles ac salutares, quantocyus directe & immediate sisterent, cohiberent ac infelici ausu supprimerent.

§. XI.

Quanta vero pericula inde contracta. & quantæ etiam cædes docta manu patratæ sint, terra, artificum delicta tegens, omnino silet, sed nihilo tamen minus multa alia exempla eamdem clamant perniciem. Perpendamus quæso sontica illa damna, quibus adfici solent complures, qui febribus intermittentibus laborantes fidei practicorum se committunt, secundum tamen naturæ intentionem nequaquam curantur, sed in quibus salutares motus febriles temerarie supprimuntur, cum sanitatis & vitæ iactura numquam reparabili.

§. XII.

Quam molesta & dolorum seu potius cruciatuum plena sit podagræ adflictio & chiragræ carnificina, etiam vulgus nouit. In his leuamen, & si secundum cuiusuis commode electam viuendi rationem fieri facile posset, perfectam mali exstirpationem attentat medicus, anhelant ægri. Quoniam vero ambo cito & iucunde malum hoc curatum gestiunt, motus hosce debite æstimare & ex agentis intentione diiudicare nesciunt, efficaciter quidem, sed minus tuto repellunt; hos autem conatus accelerata mors sæpe excipit & mouendi finem ad omnium stuporem facit.

§. XIII.

Longum foret improbos & periculosos inperito-

rum

rum ausus pluribus hic enarrare. Tantum enim in acutis & melancholia hypochondriaca exacerbata nocent, quantum solent in podagræ malo & intermittentibus. In illis quando agrypniam obseruant, quæ motus febriles adtenuatorios, resolutorios, depuratorios, & in malo hypochondriaco, ob inpeditum humorum per venam portæ progressum, transpressorios comitari solet, totum curationis cardinem in tranquillo somno versari, ieiune satis coniiciunr. Hinc hypnotica arripiunt & vigilias opiatis infringere non dubitant, effectu vti satis promto, ita & longe funestissimo. Nam somnum tam profundum ægro conciliant, vt euigilandi potentia priuatus in perpetuum dormiat, nec, qua ratione e molli lecto in sepulcri specum delatus sit, vllo modo cognoscat.

§. XIV.

Ita infeliciter euenit ante quosdam annos hic loci, studioso cuidam theologiæ, cui in melancholia & mali hypochondriaci exacerbatione rudis empiricus, clandestino & nefario ausu, medico & adstrantibus insciis, soporiferum propinauit, quia ægrum aliquot noctes insomnes duxisse audiuerat. Sed proh dolor! motus ita compescuit, vt post lethargum, in quem ægrotus incidit, mors presso pede sequeretur, pessimi consilii pessimus exitus & magistratuum animaduersione dignus.

§. XV.

Ergo subsumet aliquis, tolerandos esse effrenes motus, qualescumque illi fuerint, nec quidquam licitum

citum operari medico? Verum enim vero hoc ipsum nostris cautelis nullo modo intendimus, vt artifex motus quosuis promiscue, tanquam otiosus spectator, furere permittat. Nouimus enim vehementes motus, & in primis motus tonici exacerbationes, quales in spasmis & conuulsionibus occurrere solent, non adeo esse vtiles. Interim tamen omnis intentio & medici auxilium eo collineare debet, vt non tam motuum simpliciter, quam materiæ ante omnia expellendæ, ob quam motus auctiores contingunt, præcipuam habeat rationem. Sic ob motuum vehementiam motus tantummodo supprimere velle, materiam autem emouendam non attingere neque mobilem eamdem reddere, plus qnam empiricam redolet inscitiam.

§. XVI.

Quia porro subinde accidit, vt caussæ etiam morales seu animi pathemata, vti supra *Sect. I.* iam indicatum est, nullæ interueniente materiali, eiusmodi motuum extrema producat, quæri non immerito posset, quid rebus ita se habentibus medico agendum incumbat, vt suo officio satis faciat? Vbi ante, quam ad quæsitum directe respondeamus, hoc monendum esse ducimus: quod nimirum directa & immediata motuum medicina hic magis, quam quidem in aliis casibus, in quibus materia peccans manifesto animaduertitur, valere & locum inuenire possit; nihilo tamen secius necesse est, vt probe attendat neque securus nimis sit, quia, licet ante motuum extrema nullam materiam peccantem adfuisse constiterit: tamen sub his ipsis motuum

tuum anomaliis quædam generari ſolet. Siue enim defecerint, ſiue vehementius & ad exacerbationem vſque aucti fuerint vitales motus, ſalutares ſe- & excretiones inpediri adeoque impuritates colligi potuiſſe, practicis ignotum eſſe nequit.

§. XVII.

His probe inculcatis ad quæſtionem reſpondimus: ſatius videlicet eſſe, vt medicus in motuum extremis ab animi commotionibus productis & vbi nulla peccans materia aperte nota adcuſanda eſt, primum agat *remotive*, hoc eſt, ſecretiones & excretiones moderate promoueat; deinde *poſitiue* ipſis motibus, alterutra ratione ab ordinario tramite deflectentibus, ſubueniat, eosque vel temperet, vel vero placide excitet, & quouis modo methodo rationali & naturæ intentionem æmulente, ad officium eam reuocet.

§. XVIII.

At ſi motus a principio agente ſeu anima rationali vel augentur, vel intermittuntur, quo modo animam in motuum excitatione curare poſſumus? & quomodo materia ſeu medicamentum excitans ſpiritum ad reaſſumendos motus excitare valebit? quis erit mutui contactus modus? quæ operandi ratio?

§. XIX.

Ardua ſatis eſt quæſtio; ſed ob difficiliorem intelligendi rationem, quo præciſe modo medicamentum

animam ad motus omissos iterum continuandos adliciat & quasi exstimulet, ipsam veritatem in dubium vocare, aut prorsus negare, minime licet. Etenim omnes, qui quælibet in iis motuum extremis phænomena iustius considerant, facile concedent, a materia motum prouenire non posse; si vero non a materia, a spiritu prouenire certum est. Recte igitur in motuum defectu animam ad mouendi officium excitari posse & debere dicimus, vtut fiendi modum accurate explicare non valeamus.

§. XX.

Non habent profecto, quod hic reprehendant alii: assertum enim hoc neque nouum neque paradoxum est. Opinione antiquius esse, ipse sacer codex probat: Disserte enim dicit *Dauid Psalmo 104. 15 vinum exhilarare hominis cor, & panem illud roborare*: quid autem τὸ exhilarare cor sibi velit, superfluum esset multis explicare velle. Enimuero nec aqua nec vinum materiam exhilarare valet; spiritum autem citra controuersiam. Cor quippe phrasi scripturæ idem denotat ac animam seu partem hominis principem. Profecto per vulgus notum est, quod vel vnicus generosi vini haustus animum longe citius exhilaret & excitare soleat, quam ad corporis physicum vsum impendi possit.

§. XXI.

Loquitur hanc veritatem quotidiana praxis & experientia. Famelici enim, ieiunia siue sponte siue coa-

cte celebrantes, peregrinantes item, aliique quorum vires ſub multis defatigationibus conſumtæ ſunt, ſumto cibo & potu tam efficaciter reficiuntur, vt reuiuiſcere ſibimet videantur ipſis; in primis ſi ad palatum fuerit ferculum. Notabile huius rei exemplum præbuit olim *Ionathan* regius princeps, qui inter bellicos labores defatiſcens, poſt modicum mellis ſylueſtris eſum, nimium quantum refocillatus & noua quaſi oculorum acie donatus ſiſtitur. Vid. *lib. 1. Sam. XIV. 26-29.*

§. XXII.

Et quid tandem ſibi volunt tot balſamorum apoplecticorum compoſitiones? quid ſpiritus ſuſcitantes, vrinoſi, volatiles & gratiſſimi odoris remedia; ſi anima iisdem ad faciendum mouendi munus excitari non poſſet? Niſi hoc fieret, fruſtra traderemus in therapia doctrinam *de motuum excitatione.* Inanis eſſet porro tot analepticorum roborantium ſuaueolentium & interdum graueolentium oblatio; quod tamen non facile adfirmauerit attentus practicus.

§. XXIII.

Certe enim hæc res per tot Medicorum obſeruationes adeo manifeſta eſt, vt non nulli, qui celerem excitandi modum phyſice explicare laborarunt, *occultas vias*, per quas ſubtiliſſima alimentorum pars citiſſime ſanguinem intrare poſſit, ſupponere & in medium proferre auſi ſint. *Conf. Nenteri phyſiologia cap. de digeſtione.* Sed quis neſcit, quod vel ſolus cibi præſentis viſus iucundos motus in eſuriente excitare ſoleat.

§. XXIV.

§. XXIV.

Vnde paucis repetimus: quod motuum deficientium excitatio potiſſimum reſpiciat & adficiat animam noſtram, quodque moralia remedia phyſicis longe hic ſint præferenda. Quando autem ipſa natura febriles motus apoplexiæ & paralyſi opponit: tum Medici officium eſt, vt illos pro beneficio habeat, minime autem duplicem adflictionem accuſet. Quare neceſſe eſt, cum hiſce naturæ motibus cooperari, & per congruentia remedia non *antifebrilia*, vt vulgo audiunt, ſed ſano ſenſu febri amica & fœderata materiæ peccantis remotionem promouere.

FINIS.

